

Az iskolai napköziotthoni nevelőmunka minőségének fejlesztése

I.

Az iskolai napközi otthonok 20. századi fejlődéséről egy 1999-ben készült tanulmányomban azt írtam, hogy a 21. században ezekben az intézményekben a minőségi szempontok, a nevelési eredmények – egészen biztosan – jóval nagyobb hangsúlyt kapnak. (1)

A magyar iskolai napközi otthonok egy évszázados működése után a jelenlegi egyenlőtlen fejlődés, a gyakran nem szakszerű fejlesztés miatt *viszonyítási alapként* célszerű összegezni az ott folyó nevelőmunka eredményességének főbb elméleti alapjait, a minimális kritériumok rendszerét, minőségének mutatóit, a nevelési minőség mérésének néhány elméleti és gyakorlati kérdését, a minőség értékelésének főbb követelményeit. (2) Az említett kérdésekkel kapcsolatosan írom le cikkeimben gondolataimat, egyrészt ebben a számban (I.) és majd az ezt követő másik számban (II.).

A NAPKÖZI OTTHONI NEVELŐMUNKA ELMÉLETI ALAPJAI

Az általános iskolák és ezek szerves részeként a napközi otthonok nevelőmunkájának elgondolását (koncepcióját), annak elméleti alapjait az 1999. évben módosított 1996. évi Köznevelési Törvény alapján kidolgozott Iskolai Pedagógiai Programok (a továbbiakban IPP) tartalmazzák, a 2000/2001 tanévben felülvizsgált programok és a bevezetett kerettantervek figyelembevételével. (3) Meglátásom szerint az iskolai és benne a napközi otthoni nevelő-
oktató munka főbb elméleti alapjai azok a *pedagógiai fokozatok (kategóriák), amelyek egy levezető (deduktív) logikai rendben* jól áttekinthetők. Így például az iskola, a napközi otthon működésének *feladatkörei (funkciói)*; az iskola, a napközi otthon *értékrendszere*, nevelési-
oktatási *célrendszere, követelményrendszere, tevékenységrendszere*, az iskola, a napközi otthon nevelési-
oktatási *eljárásrendszere*, valamint *ellenőrzési és értékelési rendszere*.

Az a meggyőződésem, hogy az iskola működésének *fő feladatkörei (funkciói)* a napközi otthon működése során is megvalósításra várnak. Így a tanulók tudatosabban irányított beilleszkedésének segítése a társadalomba; a szocializáció és személyiségformálás; a műveltségi anyag alapjainak (ismeretek, jártasságok, készségek, képességek), az erkölcsi értékeknek átadása; a kulturális feladatkörből adódó tennivalók megoldása. Mert tudjuk, hogy *a nevelés végső célja kultúrlénnyé tenni a nevelteket.* (Dr. Weszely Ödön meghatározása). Ide tartozik még a leendő társadalmi helyzetet (státuszt) meghatározó funkciók betöltése is. (4) A fő feladatkörök közül nem lehet elhagyni a bonyolult gyermekvédelmi feladatok megoldását sem. (5)

Az iskolai, a napközi otthoni *értékrendszer* kérdésköre a rendszerváltozás utáni bonyolultabb társadalmi helyzetben egyre nagyobb hangsúlyt kap. Az önkormányzati iskolák egy részében az értékiszocializáció gyakran problémákat okoz. Az iskolavezetők, a pedagógusok helyenként zavarban vannak. Problémájuk, hogy az IPP-ben és annak megvalósítása során a magyar iskolákban milyen hagyományos és új polgári, s európai értékeket emeljenek ki. (6)

Fontos elméleti kérdés, hogy az iskolai, a napközi otthoni *célrendszert* a kidolgozott helyi értékrendszer alapján kell megfogalmazni. Ez a gyakorlatban gyakran nem így történik.

Az 1989 előtti társadalmi rendszerben a nevelési-oktatási célokat túlzott mennyiségben (célmániákus módon) fogalmazták meg. Olvashattuk ezeket a napközi otthonokat érintő kézikönyvekben is. Majd megjelentek a tömörebb célmegfogalmazások. (7)

Az iskolai, a napközi otthoni *követelményrendszer* kérdésében is mutatkoznak problémák. A legfőbb, hogy a nevelési követelményrendszer (jelenleg inkább a követelések halmaza) alig van kidolgozva, különösen az életkori szakaszokat érintően. Az oktatási követelményrendszer a Nemzeti Alaptanterv, illetve az új Kerettanterv alapján egyre kidolgozottabb és az érintettek által áttekinthető. Sajnos, a napközi otthonok pedagógusainak többsége még az IPP-ben található oktatási követelményeket sem ismeri kellőképpen.

Hazánkban a működési feladatkörök (funkciók) alapján az iskolai, a napközi otthoni *tevékenységrendszer* döntően az oktatáshoz kapcsolódóan jól kialakult. A tanításra épülően a tanulás irányítása, az egészséges életmód fejlesztése, a szabadidőnek a felnőttek (pedagógusok, szabadidő szervezők, szülők) által történő irányítása, segítése lesznek a fő tevékenységi típusok. (8) Az is tény, hogy mind az iskolában, mind a napközi otthonban a 2002. évben is a tanítás – tanulás túlsúlya érvényesül. Ez önmagában természetes, és nem is hiba. Csak akkor lenne hiba, ha a tanulás mellett a többi tevékenység típus jelentősebben háttérbe szorulna. Ez a napközi otthonokban a foglalkozási időkeret csökkenése miatt ma tapasztalható. Az is hiba, ha a tanulás és a szabadidő lényeges összefüggései nem teremthetők meg. Sajnos, a napközi otthonainkban (mint a legtöbb iskolában) a tanulás és az aktív vagy passzív művelődést biztosító szabadidő élesen szétválik. Az egészséges életmódra nevelés ötletszerű, mert nem egy 3-18 éves korig kidolgozott hosszanti (longitudinális), egymásra épülő óvodai, iskolai, napközi otthoni, családi nevelési programra épül.

Az elméleti alapkérdések között az *eljárásrendszer* (a hogyan) témaköre érdemel még nagy figyelmet. (9)

Hiába tisztázottak az iskola, a napközi otthon működési feladatkörei (funkciói) érték és cél alapkérdései, ha a megvalósításhoz „odavezető út” (meta-hodos), a módszerek gazdagsága ismeretlen a pedagógusok és a szülők előtt. Erről egy 2002-ben megjelent új könyvemben részletesebben írok. (10) A pedagógusoknak a családi nevelési módszereket és a hozzájuk tartozó (alkalmazásukhoz szükséges) pedagógiai elveket ismerniük kellene, hogy ezek lényegét a szülőkkel is megismertessék. (11)

A napközi otthoni nevelőmunka elméleti alapjaihoz tartozik az *ellenőrzési és értékelési rendszer* témaköre is. (12) A nevelés – oktatás színvonalának, minőségének megállapításához a kiemelt elméleti kérdések lényegének az ismerete elengedhetetlen. Az igazi szaktudás megszerzését nehezíti, hogy a pedagógiai, a nevelési, az oktatási, az erkölcsi nevelési stb. folyamatok az iskolában, a napközi otthonban rendkívül bonyolultan, összetetten (komplexen) jelentkeznek. Az elméleti problémák, a pedagógiai gyakorlatot érintő tennivalók – a napközire vonatkozók is – még számosak.

Az iskolai napközi otthoni nevelőmunka minőségének mutatói

A napközi otthoni nevelőmunka minőségfejlesztése csak úgy biztosítható, ha a fenntartó, az iskola vezetői, a napközi otthoni nevelő, az osztályban dolgozó pedagógusok, a szülők és a tanulók ismerik az ott megvalósítandó pedagógiai feladatok rendszerét. Ezt az „Alkalmazott pedagógia” c. könyvemben az alábbi sorrendben részletezem.

A nevelőmunka tervezése:

Lényeges, hogy a napközi otthoni nevelőmunka tervezésének típusai a hosszanti (longitudinális) IPP, benne a napközi otthonra vonatkozó sajátos többévi tennivalók; a napközi ott-

honi nevelőmunka tanévi felelősökkel ellátott konkrétabb tervek; a heti foglalkozási tervek; az egyes napok tervei; az egyes tevékenység típusok foglalkozásainak tervei összhangban legyenek egymással és az iskola mindennapi nevelési-oktatási valóságával. Az IPP-ben szereplő több évre szóló nevelési-oktatási feladatok, tennivalók értelemszerűen a napközi otthonra is vonatkoznak! (13) A konkrét tanévi terveket, a speciális feladatokat az iskola összes napközi otthoni nevelője, a napközis nevelők munkaközössége közösen állítsa össze. A havi- és a heti tervek készítésekor is biztosítani kellene azok összehangolását (koordinációját) és a megvalósítás során a nevelők szoros együttműködését (kooperációját). Sajnos, a leírtak a gyakorlatban ritkábban fordulnak elő! Még mindig inkább a túlságosan ötletszerű egyéni elképzelések a jellemzőbbek a napközi otthoni nevelőmunka tervezésére, mint a fejlesztő, a minőséget biztosító tervek elkészítése. Szükséges lenne az óvodák és a napközi otthonok terveinek az összehangolása is. A pedagógiai programok készítésekor ez nem valósulhatott meg!

A feltételrendszer:

A személyi és a tárgyi – dologi feltételek fejlesztésének tervezését is tartalmaznia kellene az IPP-nek és a napközi otthoni tanévi konkrét terveknek. A nevelőmunka minőségének fontos mutatója, ha az alapfeltételeket érintően legalább a „minimum feltételeket”, kritériumokat pontosan rögzítették ezekben a tervekben. Ilyen kidolgozottabb anyagokról és használatukról nem tudok. E nélkül a minőségfejlesztés lehetetlen! Ez a „minimum” a *személyi feltételek* esetében a diploma meglétét, az alapképzés, a főiskolai képzés vagy továbbképzés (elfogadott akkreditált program még nincs!) útján történő biztosítását, a napközi otthoni nevelők munkaközösségének működési- és fejlesztési tennivalóit, azok fontos belső iskolai-napközi otthoni továbbképzés rendszerességét és az igényes (az értelmiségre jellemző) önképzést jelenthetné a professzionista szintű pedagógiai kultúra megszerzése érdekében.

Még az optimum feltételekhez, kritériumokhoz sem tartozik hazánkban a napközi otthonba kerülő pedagógusok idegrendszeri vizsgálata. Erről a témáról kevesen is beszélnek. Pedig a napközi otthoni nevelői munkához erős, ép idegrendszerű pedagógusok szükségesek!

A *tárgyi-dologi feltételek* (épület, berendezés, felszerelés) alapjait a „kétlépcsős” minőségbiztosítási rendszer szerint, minimumait, majd optimumait országosan és fenntartóként egyaránt tételesen meg kellene állapítani. Ezek tartalmi kérdéseiről főiskolai jegyzetemben bővebben írok. (14)

A legminimálisabb minőségi mutatók (kritériumok) e téren a következők: a napközi otthoni csoportok helyiségei az iskolai épület legszebb, napos, világos részén, lehetőleg a földszinten és a mosdó (a WC) közelében legyenek. A terem berendezése szép, erős és tartós bútorokból álljon. Ha lehet, több szekrény (könyvszekrény is) legyen csoportonként a tanulók foglalkozásaihoz szükséges felszerelések, eszközök, anyagok, játékok, könyvek, folyóiratok, napilapok stb. számára. A minimális felszereléshez tartoznak a tanuláshoz szükséges taneszközök mellett a tökéletes világítás, a rádió, a televízió, a videó lejátszó, videokazetta, zenei kazetták, könyvek, folyóiratok, napilapok, szobai és szabadtéri játékok. Tanulónként saját ivópothár szükséges, és gyakran cserélt friss vízzel kancsók minden csoportban! Ilyet hazánkban még nem láttam. Tiszta törülközők, szappan, WC papír és egyéb szükséges eszközök is a minimum felszereléshez tartoznak. Jó lenne megközelíteni pl. a svédországi hasonló intézmények színvonalát. A jelenlegi iskolai napközi otthoni felszereltség állapota meg sem közelíti, nem a svédországi, hanem a magyar óvodák számára biztosított színvonalat sem. Egy száz éve működő nevelési intézmény esetében (egy országon belül) ez a különbség teljesen érthetetlen és igen elszomorító.

A 21. század elejéhez illő minimum feltételrendszer biztosítása nélkül nem lehetne napközi otthonokat létrehozni és működtetni. Pedig ezt számos önkormányzat megteszi. Az általában rossz feltételek között dolgozó napközi otthoni pedagógusok a leggyakrabban anyagilag,

de még erkölcsileg sincsenek megbecsülve. Az én generációm ezt megélte. S a mai pedagógusgeneráció más helyzetben van? A legfájóbb az, hogy a szakmai rangok hamis, a pedagógusok között (különösen az osztályokban tanítók részéről) szigorúan betartott sorrendjében a napközi otthoni nevelőt (gyakran az óvodapedagógusokkal együtt) a legalacsonyabb fokozatra helyezik az e munkához nem értők. Mikor fog megszűnni ez a történelmileg kialakult hamis hierarchia? Ennek is a minimális kritériumok közé kellene tartoznia!

A kapcsolatrendszer:

A napközi otthoni nevelőmunka minőségének mutatója (ez is a minimum kritériumokhoz tartozik), hogy az oda kinevezett pedagógusok milyen belső és külső kapcsolatrendszerben dolgoznak. (15) Legfontosabb, ha több csoport van egy iskolában, a napközi otthoni nevelő „belső” kapcsolata a hasonló munkát végző többi napközi otthoni nevelővel. Egymás segítése, az összefogás, bizonyos tárgyi – dologi eszközök, a játékok, a minimum felszerelések közös használata, a hozzáértésen alapuló „forgószínpadszerű” munkamegosztás stb. a munka minőségének fejlesztését jelentősen befolyásolhatná. Az osztályban tanító pedagógusokkal való együttműködés lehetőségei is nagyobbak, mint amit a napközi otthoni pedagógusok általában kihasználnak. Kitűnő ellenkező példákat is ismerünk. Az iskolai tanulmányi munka, az iskolai ismeretek napközi otthonban történő megszilárdítása, a különböző értékes foglalkozásokhoz, vetélkedőkhöz nyújtott szakmai segítségnyújtás az iskola valamennyi pedagógusának rendszeres érdemi kapcsolatát igényli.

A tanulás és a szabadidő összefüggéseinek biztosítását sem tudja a napközi otthon pedagógusa minőségi szinten megoldani a szaktanárok, a tanítók időnkénti közreműködése, tanácsai nélkül. Ez a kívánt és szükséges állapot hazánk általános iskoláiban napjainkban még ritka jelenség.

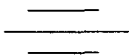
A külső kapcsolatok kiépítésében legjelentősebb a pedagógusok és a szülők közötti együttműködés, a kívánt, a 21. század elején nélkülözhetetlen párbeszéd. (16) A szülők többsége inkább az osztályzatokat adó pedagógusokkal – mint a napközi otthon pedagógusával – keresi a kapcsolatot. Előfordul ritkán, hogy az arra alkalmas szülők részt vesznek a napközi otthon egyes speciális tartalmú foglalkozásain. Sőt, a hozzáértő szülők azokat részben vagy egészben vezetik is. Egyes alternatív pedagógiai rendszerrel működő iskolában és több fejlett oktatási rendszerű országban ez az aktív szülői közreműködés jóval gyakoribb. Például egyes szülők fotózni, zenélni, festeni tanítják a napközis tanulókat.

A nevelőmunka minőségi mutatója (ez is a minimum kritériumokhoz tartozik), hogy milyen a napközi otthon kapcsolata a művelődési házakkal, a könyvtárakkal, a múzeumokkal, a sportintézményekkel, a rendőrséggel stb. Az említettek biztosítják-e, hogy a nehéz sorsú, gyakran napi nyolc órát az iskolában töltő „sápadt arcú” napközis gyermekeknek legyen egy élményt adó, érdekes, hasznos foglalkozása, „egy jó napja”, kiegyensúlyozott jó hete, hónapja. Ebben a belső- és a külső kapcsolatrendszerben törekednek-e a pedagógusok, a szülők, a fenntartók, a szülői szervezetek stb. arra, hogy a napközis tanulók számára is biztosítva legyen a boldog gyermekkor. És mindennap örüljenek valaminek, ami értékes, hasznos lehet számukra.

JEGYZETEK

1. Dr. Füle Sándor: Az iskolai napközi otthonok 20. századi fejlődése. Iskolakultúra, 1999. 4. sz. – p. 54-60.
2. Liposits Zsoltné – Pencz Lajos – Botka Lajosné – Bognár Anikó – Csapó Judit: Minőség és marketing az iskolában. IN. Közoktatási Menedzser III. kötet. Közoktatási Vezetőképző Intézet. Okker, 1998.
3. Dr. Füle Sándor: A pedagógiai program készítése (A nevelés – oktatás minőségi megújításának egy lehetősége) NAT-TAN sorozatban. Országos Közoktatási Intézet, Budapest 1997.
4. Dr. Bábosik István – Dr. Mezei Gyula: Neveléstan. Telosz Kiadó, 1994. – p. 169-170.

5. Dr. Füle Sándor: Alkalmazott pedagógia (A napközi otthoni és a nevelőotthoni nevelés). Tanárképző főiskolai jegyzet. Eger, Liceum Kiadó, 1997. – p. 32-33.
6. Dr. Mészáros István: Kis magyar neveléstan – rendszerváltás idejére. Hani Alapítvány, 1993., és Dr. Gáspár László: i.m.: - p. 78-82.
7. Dr. Füle Sándor: Nevelőmunka az általános iskolai napközi otthonokban. Tankönyvkiadó, 1975. (és még több kiadás). – p. 49-50., és Dr. Füle Sándor: Alkalmazott pedagógia. i.m.: - p. 34-35.
8. Dr. Gáspár László: Nevelésméлет. Okker, 1996., - p. 115-131. és Dr. Petrikás Árpád: Iskolapedagógia. Az embernevelés differenciális elemei az iskolában. Okker, 1997., valamint Dr. Zrinszky László: Iskolaelmélet és iskolai élet. Okker, 2000.
9. Dr. Gáspár László: i.m.: - p. 85-86., és Dr. Bábosik István – Dr. Mezei Gyula: i.m.: - p. 91-153.
10. Dr. Füle Sándor: Párbeszéd a szülők és a pedagógusok között. Okker Kiadó, 2002.
11. Dr. Komlósi Sándor: A családi nevelés módszerei. IN. „A nevelés gyakorlata” c. főiskolai segédkönyvben. (szerk.: Dr. Füle Sándor). Tankönyvkiadó, 1973. (és még sok évi kiadás) – p. 291-336.
12. Dr. Gáspár László: i.m.: - p. 134-165.
13. Dr. Füle Sándor: A pedagógiai program készítése. i.m.: - p. 16-138.
14. Dr. Füle Sándor: Alkalmazott pedagógia. i.m.: - p. 57-62.
15. U.o.: - p. 65-81.
16. Dr. Füle Sándor: „Párbeszéd a szülők és a pedagógusok között” című már idézett munkáját. – p. 65-81.

DR. OLÁH JÁNOS

főiskolai tanár

SZTE Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar

Szeged

Mester János életútjának főbb állomásai

Mester János 1879. szeptember 15-én született Magyarpecskán, mely ma Romániában van, Arad közelében. Elemi iskolai tanulmányait itt végezte. Szülei 5 elemi után német szóra Zádorlakra küldték. Ezután Temesvár lett életének következő állomása. Édesapja a Temesvári Római Katolikus Főgimnáziumba íratta be, ahol az intézmény egyik legjobb tanulója (s így „ingyenes” – tandíjmentes diák) lett. 1898-ban érettségizett. Még ebben az évben felvételt nyert egyházmegyéje papnövendékei közé, és püspöke Rómába küldte tanulni. (1)

A Collegium Germanicum–Hungaricumba került, s a Gergely Egyetemen végezte tanulmányait. Részt vett XIII. Leo pápa temetésén, látta Umberto királyt, akit később (1900.) Monzaban egy anarchista meggyilkolt. Itáliában együtt tanult Vass József későbbi miniszterrel, nagypreposttal. A legnagyobb hatást természetesen kitűnő tanárai gyakorolták rá. (2)

Pályáját Temesvár–Gyárvárosban kezdte, ahol káplán és zárdalelkész lett. Több cikket írt a magyar és német nyelvű hírlapokban. 1910-ben belépett a jezsuita rendbe. Először Nagyszombatra került, majd Belgiumba helyezték, ahol alkalma nyílt angol és francia nyelvtudását tökéletesíteni. Hazatérése után két évig a pozsonyi rendházban tevékenykedett.

1914 júliusában a Csanádi egyházmegyébe visszatérve dr. Glattfelder Gyula püspök a Szent Imre kollégiumban helyezte el prefektusnak. Három évig a pesti, két évig a budai házban tevékenykedett. (3)

1915-ben a budapesti egyetemen filozófiai doktorrá avatták. Értekezését könyvben is megjelentette. Címe: Rogerius Baco (Bacon) fejlődése, jelleme és szerepe az emberi művelődés történetében. (4) Doktorátusát pedagógia és olasz irodalom mellékszakkokkal tette le. (Egy rövid önéletrajza szerint a római Gergely Egyetemen 1899–1902-ig járt a filozófiai karra.